

Говор првог замјеника високог представника Доналда Хејса о утврђивању најбоље праксе у зрелим мировним процесима на међународној конференцији о рјешавању конфликтн

Прошло је скоро тачно осам година од Дејтонског споразума који је окончао рат у Босни и Херцеговини. У том периоду земља је напредовала од интензивне имплементације мира у првој години (иза које је стајало 60,000 војника које је предводио НАТО), до дуже фазе политичке и економске обнове коју су означили општи избори у 1996, 1998, и 2000. години, и око 6 милијарди америчких долара међународне помоћи и 12 милијарди америчких долара за безбједност. Мислим да садашњи период, који је почео 2001. године, односно годину прије избора 2002. године, можемо окарактерисати као фазу “зрелости”.

Карактеристике ове фазе су:

- Радикални фокус на економији с обзиром да се обим помоћи убрзано смањује
- 2. Стални напори да се политички дијалог коначно удаљи од питања конфликта и усмјери ка питањима која су везана за одрживо грађанско друштво
- 3. Потреба да се пређе са донаторске помоћи на самоодрживу домаћу економију

Како смо стигли тамо гдје смо сада?

Овдје смо дошли заобилазним путем. На почетку смо се

фокусирали на то да и поред суочавања са непомирљивошћу, омогућимо функционисање изузетно комплексних административних и политичких структура које је Дејтон оставио у наслеђе. Ипак, упркос обиму помоћи, на почетку нисмо успјели да урадимо довољно по питању унапређивања економских структура, које су потребне да би се платио овај политички систем, нити да ријешимо недостатке у вези са законским структурама које ће се показати од кључног значаја у свим аспектима економског и друштвеног опоравка.

Шта смо научили?

Сада сви признајемо да је много тога требало бити урађено раније да би се израдила “мапа пута” за бржу и фокусиранију транзицију у тржишни систем који би отворио нова радна мјеста, ријешео проблем корупције и извукао велики дио становништва из сиромаштва.

Уочили смо четири елемента у имплементацији мира и опоравку који су требали бити његовани од самог почетка.

1. Грађанско друштво

Након ратних страхота, БиХ је недостајало домаће грађанско друштво које би подржало и промовисало реформу. Институције су биле политизоване и предмет криминала, а остали видови грађанских активности нарушени насиљем и прекидом који су трајали три и по године.

Оно што је важно јесте да смо у прошлој години почели да назиремо поновно рађање тог грађанског друштва. Крајем 2002. године, покренули смо нешто што се зове “Булдожер иницијатива”, путем које су привредници били позвани да препоруче измјене закона и прописа којим би се елиминисала бесмислена бирократија и олакшало, а не отежало успјешно управљање предузећима у БиХ. У првој Булдожер фази, ми смо водили привреднике кроз 50 реформи и придобили локалне политичаре за реформе тако да су оне биле усвојене у року од 180 дана. То значи реформа свака четири дана, што је заиста

невјероватно достигнуће.

Овај процес је имао већи значај од само привредног. Показао је да се политички дијалог може проширити и продубити. Политика није искључиво право професионалних политичара. Сада сви у БиХ причају о Булдожеру као механизму у којем учествују грађани.

Као што је Ворен Г. Хардинг рекао у свом славном говору, “Повратак у нормалу”, у Бостону 1920. године:

“ Свијет се треба подсјетити да се све људске слабости не могу излијечити законодавством и да количина донесених аката и превише уплитања владе не могу замијенити квалитет грађанства.”

2. Владавина закона

Због фокуса на опоравак и потребу да се створи одговарајуће политичко окружење, међународна заједница није обратила довољно пажње на реформу и јачање судског система. Нећете постићи политички, економски и социјални напредак све док грађани не буду вјеровали да већину судија ипак не можете купити, да већина полицајаца ради свој посао и да већина политичара и богатих привредника нису изнад закона.

Закони о парничном поступку, закон о стечају, закони о извршењу пресуда у парничном поступку, закони о заштити права пљенидбе, закони о интелектуалном власништву – потребна је потпуна законодавна инфраструктура да би се створило пословно окружење које може привући инвестиције и подстакнути развој. У посљедње двије године овај ремонт закона је предузет са обновљеном енергијом и знатно већим утицајем.

Да би се побољшао квалитет и ефикасност судова, у току је смањење њиховог броја за 30%. Сваки судија и тужилац је био обавезан да се поново пријави за свој посао, а независно тијело за провјеру ослобођено утицаја политичких странака је извршило избор за свако радно мјесто на основу јавног конкурса.

Поред тога, реформа полиције коју је предводио прво УН, а сада ЕУ, је значајно побољшала положај полицијских снага, које је јавност раније посматрала као инструмент политичке контроле и које су и биле кориштене у ту сврху.

Побољшани рад полиције је био од кључног значаја да се одржи процес масовног повратка избјеглица у којем се преко милион расељених лица вратило својим кућама послије завршетка рата.

3. Економија

Можда се чини да говорим о ономе што је евидентно, али морате имати план. Органи власти у Босни и Херцеговини годинама нису имали план а ни међународна заједница такође. Домаћи органи власти и међународне организације сада координирају свој рад – дакле, са мање новца се много више уради. Овај позитивни тренд је појачан радом специјалног ревизора чији је задатак био да преиспита руковођење у стратешким јавним предузећима, утврди системске пропусте и препоручи корективне мјере. Закон који је израдила Комисија за политику индиректног опорезивања, а који је тренутно на разматрању у Парламентарној скупштини БиХ, ће успоставити јединствену царинску управу и систем ПДВ-а на цијелој територији земље и, коначно, даће Босни и Херцеговини модерни фискални систем без којег није могућ одржив економски развој.

Касно је дошло до овога, али су остала кључна економска питања ажурније ријешена. Увођење конвертибилне марке, која је везана за еуро, у јануару 1998. године је донијело Босни и Херцеговини најстабилнију валуту на Балкану. Реформа банака која је спроведена у 2000. и 2001. години је ослободила домаћа тржишта капитала тако да је банкарски сектор могао почети са финансирањем опоравка домаћих предузећа.

4. Зрела политика

Суочене са могућношћу хроничне економске дисфункције, странке које су формирале владу након избора 2002. године су почеле показивати нови прагматизам. У само протекла четири мјесеца,

стручне комисије, које је основао високи представник у циљу постизања политичког консензуса у области реформе пореза, реформе одбране и реформе обавјештајних служби, су успјешно израдиле законе према европским стандардима који испуњавају хитне потребе ове земље, уз осигурање довољне политичке подршке. Рад комисија је био концентрисан, интензиван и укључивао је разматрање свих политичких опција. Четврта комисија, која има задатак да постигне споразум о уједињеној администрацији у Мостару, је тек започела свој рад и очекује се да до краја ове године донесе закључке. Поред тога, сада постоје и међуресорне радне групе које се баве питањима као што је порез на промет, јавни дуг, реформа у области пољопривреде и приватизација. На челу ових радних група се налазе представници међународне заједнице, али међу стручњацима су представници свих локалних органа власти који учествују у раду раме уз раме са својим колегама из другог ентитета или са државним органима власти.

Нови прагматизам такође одражава кохерентнији приступ међународне заједнице, који промовише високи представник Педи Ешдаун. Између осталог, помоћ се сада дијели на основу стриктног условљавања тако да прилив средстава има видљив позитиван утицај на свеукупне циљеве имплементације мира.

Ниједан мировни процес се не одвија глатко. Много тога се треба урадити у обесхрабрујућем окружењу, пуном горчине и економске и физичке опустошености. У БиХ, овај изазов је био додатно компликован мировним споразумом који је успоставио изузетно сложену и гломазну управну структуру. А међународна заједница је силом прилика била обавезна да у почетку сарађује са политичким лидерима који су се у великој мјери компромитовали својом улогом у рату. Њихов ентузијазам у настојањима да БиХ профункционише је био занемарљив. Све до прије три године имали смо сепаратистичке покрете у РС и Херцеговини којима се морало оштро супротставити и поразили их. Била је потребна стална политичка одлучност да би се савладале ове снаге и, на нашу срећу, прави политички актери

су били на сцени у то критично вријеме.

Реакција међународне заједнице на националистичко дјеловање је била закашњела али енергична. Савјет за имплементацију мира је у Бону 1999. године овластио високог представника да смјењује званичнике који одбијају сарадњу – од предсједника до полицајаца на терену, те да донесе законе с циљем промовисања мировног процеса.

Бонска овлаштења су омогућила високом представнику да отвори пут ка нормалним демоктарским процесима. Она нису Канцеларију високог представника учинила алтернативном владом, мада су створиле осјећај психолошке зависности како код политичке елите, тако и код грађана. Постоји блага сумња да су ова овлаштења ослободиле многе локалне политичаре од сваког осјећаја одговорности према грађанима. Ова ситуација је по својој природи привременог карактера и потребно ју је замијенити са стварним политичким ангажманом и због тога је веома важно развијање грађанског друштва, процес који се тренутно одвија пред нама.

Корјенита реформа коју сам описао се не може брзо урадити. Не можете планирати за само једну годину. Најједноставније речено, особље које именује њихова влада, дипломатско особље и особље на обезбјеђењу, које се ротира сваких шест мјесеци или сваке године, једноставно не може ефикасно имплементирати вишегодишњи програм.

А не можете ни радити на основу буџетских средстава предвиђених за једну годину у кризној ситуацији.

Потребан је дугорочни ангажман и значајан износ средстава од самог почетка како би се осигурали квалитетни одрживи програми.

Суочени са замором донатора и смањеним интересом многих пријестоница, утврдили смо стратешке предности задржавања курса економског и политичког ангажмана у Босни и Херцеговини. БиХ је, заједно са осталим земљама Балкана, постала главни

пролаз за трговину наркотицима и трговину људима од источне до западне Европе. Сама та чињеница је помогла да се политичари из западноевропских земаља усредсреде на мировни програм. У поређењу са потенцијалном штетом коју би непрестана илегална миграција и трговина дрогом нанијела структури европске економије и друштва, финансијска и политичка инвестиција Европске уније у БиХ се може проматрати као добро утрошен новац.

Као што сам рекао, мировни процес у БиХ није био савршен, са често мањкавим стратегијама, институционалном борбом и предугом великом зависношћу од домаћих партнера, чији је програм био у основи другачији од програма међународне заједнице и, уистину, од онога што желе грађани БиХ. Ипак, свеукупан пут је исправан. БиХ сада излази из трауме која ју је захватила почетком 1990, са политичким институцијама које су биле неопходне за одржање демократије, почецима успјешне тржишне економије и изгледима свеprisутнијег динамичног грађанског друштва.

Хвала вам.